

9.12.2019

Helsingin kaupunginmuseon lausunto Kauppatoria koskevasta asemakaavan muutoksesta Kaartinkaupungissa (3.ko)

HEL 2016-011236 T 10 03 03

Helsingin kaupunginmuseo lausuu asemakaavan muutoksesta perustehtävänsä mukaisesti kulttuuriympäristön vaalimisen näkökulmasta seuraavan.

Asemakaava ja asemakaavan muutos koskee Kauppatorin, Havis Amandan aukion ja Keisarinluodonlaiturin muodostamaa aluetta, joka sijaitsee Eteläsataman pohjukassa Helsingin keskustan empirerakennusten muodostaman kaupunkijulkisivun edustalla. Kauppatoria koskeva, voimassa oleva asemakaava on vuodelta 1895, jolloin alueen asemakaava muutettiin satamaradan rakentamista varten. Asemakaavan muutos mahdollistaa kauppatorin toiminnallisen kehittämisen torina ja aukiona sekä pienimuotoisten tapahtumien alustana alueen merkittävät kulttuuriympäristön arvot huomioon ottaen. Tavoitteena on parantaa Kauppatorin ilmettä, viihtyisyyttä ja toiminnallisuutta. Suunnittelun lähtökohtana on torin historiallinen arvo ja merellisyys, merkitys Helsingin keskeisenä torikaupan ja kaupunkielämän paikkana sekä sijainti Helsingin kävelypainotteisessa ytimessä. Olennaiset maankäytölliset kehittämistarpeet suunnittelualueella liittyvät liikkumiseen ja yhteyksiin sekä toimintojen sijoittumiseen. Uudistustarpeet alueella liittyvät torin tekniisiin järjestelmiin sekä huoltoon.

Alueen arvokkaat rakennukset, rakenteet ja kaupunkitilalliset elementit suojellaan asemakaavalla. Olemassa oleville rakennuksille osoitetaan niiden ominaispiirteisiin sopiva käyttötarkoitus. Alueen kävely- ja pyöräilyreitit parannetaan. Vesireittiliikenteen kehittymisen edellytykset otetaan huomioon. Autojen pysäköintipaikat siirretään rantavyöhykkeeltä Pohjoisesplanadin läheisyyteen. Olemassa oleviin suojeltuihin rakennuksiin on osoitettu uutta liike- ja palvelutilakerrosalaa. Alueen ja sen käyttäjien huoltoa palvelevaa kerrosalaa on osoitettu uuteen huoltorakennukseen 140 k-m². Kaavaratkaisun yhteydessä on laadittu liikennesuunnitelmaluonnos sekä yleissuunnitelmaluonnos. Kauppatorin aluetta koskevat suunnitteluperiaatteet on vahvistettu kaupunkisuunnittelulautakunnassa 13.12.2016.

Asemakaavatyötä varten on laadittu erilaisia selvityksiä, joista Kauppatorin kaupunkirakennehistoriaselvitys (Arkkitehtitoimisto Okulus 2016) tuo esille Kauppatorin kehityksen vaiheet, muutokset, arvot ja ominaispiirteet.

9.12.2019

Kauppatorin historiasta

Kauppatorin historia alkaa varsinaisesti 1800-luvun alussa, sillä vielä 1600- ja 1700-luvuilla Kauppatorin alue oli rantaviivan alapuolella. Alueen suunnittelu käynnistyi Helsingin vuoden 1808 palon jälkeen, kun kaupungin jälleenrakennustyöt käynnistyivät Helsingin pääkaupungiksi tulon yhteydessä. Tori sai muotona jälleenrakennuskomitean puheenjohtajan, Johan Albrecht Ehrenströmin asemakaavassa vuonan 1817. Suunnitelmissa toria ei esitetty varsinaisena torina vaan ranta-aukiona (Södra Quain eli eteläinen ranta-aukio), joka liittyi kaupunkirakenteessa Esplanadin puistoakselin päätteeksi aina Katajanokan kanavaan saakka. Toinen merkittävä akseli Kauppatorilla suuntautui pohjois-eteläsuunnassa nykyiselle Etelärannan alueelle (alun perin nimellä Östra Quain). Kauppatorin alueella oli suuri merkitys edustavana aukiona etenkin kaupunkiin mereltä saapuville.

Kauppatorilla on käyty kauppaa 200 vuotta, sillä kaupankäynti vakiintui alueella 1820-luvulla sekä nykyisen Havis Amandan aukion alueella että nykyisen Kolera-altaan vaiheilla. Kauppatori -nimeä on käytetty ainakin 1830-luvulta lähtien. Kauppatori sai vakiintuneen tilallisen muotonsa 1800-luvun puoliväliin mennessä, kun torin rakenteet saatiin valmiiksi ja pinnat kivetyiksi. Pinnat olivat ensin mukulakiveä, mutta ne koettiin käytön kannalta epämukavina ja torikäytössä epähygieenisinä, jonka takia kiveys vaihdettiin sileämmäksi nupukiveksi 1880-luvulla. Osia torista myös asfaltoitiin myöhemmin 1930-luvulla ja satamalaiturien reunoille tehtiin sileämpi kiveys. Torin ilmeeseen ja fyysiseen muotoon on vaikuttanut eniten torin poikki vuonna 1895 rakennettu, Helsingin niemen kiertänyt satamarata, joka oli tarkoitettu tavaraliikennettä varten. Se kulki Eteläsatamasta torin poikki Katajanokalle. Tuolloin rataa varten rakennettiin täyttömaalle Keisarinluodonlaituri sekä täytettiin rataa varten myös noin puolet Vironaltaasta. Torille rakennettiin myös kaksi kääntösiltaa raiteita varten ja sillanhoitajille vahtituvat, joista toinen on säilynyt Keisarinluodonlaiturilla. Radan käyttö päättyi 1980.

Kauppatorilla on sen olemassa olon aikana sijainnut useita erilaisia rakennuksia ja rakennelmia, joista osa on purettu. Näitä ovat olleet mm. erilaiset matkustaja- ja tavarapaviljongit, katokset ja kioskit sekä muistomerkit. Alueella nykyisin sijaitsevat rakennukset ovat arkkitehti Gustaf Nyströmin suunnittelema Kauppahalli (1889), siltavahdin tupa (1895), kioski (1900-luvun alku) ja Suomenlinnan lauttapaviljonki (1952). Lisäksi alueella sijaitsee Havis Amandan patsas altainen (1908) ja Keisarin kivi -muistomerkki (1835).

Helsingin Kauppatori rakennuksineen on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009). Se on myös määritelty maa-

9.12.2019

kunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi (Uudenmaanliitto 2012). Eteläsataman alue, kuten kaikki Helsingin merelliset eteläiset rantavyöhykkeet, kuuluvat Unescon maailmanperintökohde Suomenlinnan suoja-alueeseen. Suurin osa Kauppatoria reunustavista rakennuksista on suojeltu asemakaavamerkinnoin.

Kaupunginmuseon kanta

Kaupunginmuseo katsoo, että Kauppatorin valtakunnallisesti arvokkaan kulttuuriympäristön kokonaisuuden vaalimisen kannalta tulisi asema-kaavan muutos laatia yhdellä kertaa koko Kauppatorin alueelle. Osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa (19.3.2018) esitettiin Kauppatorin suunnittelualue laajempaan, aina Vironaltaan eteläpuolelle ja Katajanokan puolelle, Katajanokalahaiturin alkupäähän ulottuen. Sen sijaan tarkistettu osallistumis- ja arviointisuunnitelma (30.10.2019) jätti osan alueesta suunnittelun ulkopuolelle. Museo pitää tätä valitettavana, sillä kaavoitettavan alueen ulkopuolelle jäävät Kauppahalli, Lyypekinlaituri, Vironallas ja Pakkahuoneenlaituri.

Kauppatori on erilaisten toimintojen, käyttäjien ja arvojen tihentymä. Tori muodostuu aukioista satama-altaineen ja laitureineen, niitä reunustavista rakennuksista sekä toria rajaavasta merestä. On arvokasta, että avoin toritila halutaan säilyttää ja varmistaa sen käyttö edelleen torikaupan ympäristönä. Kansallismaisemana merellinen Helsinki tulee esille avoimen torin ja sen taustana esiintyvä rakennusten fasadina, joka halutaan kaavassa mahdollistaa vapaana pidettävän alueen merkinnällä ka.

Kaavaluonnoksessa on torialueelle, rakennuksille ja rakenteille sekä muistomerkeille esitetty suojelumerkintöjä ja -määräyksiä. Alueellinen suojelumerkintä sk on koko kaava-alueen ympärillä kulkeva raja, jonka sisäpuolella oleva alue on historiallisesti, kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokas. Torin elementtejä on vähän ja näistä erityisesti sen kiveys on merkittävässä roolissa. Kauppatorilla nupukivi on vakiintunut pintamateriaali, jonka käyttö siellä aloitettiin jo 1880-luvulla, mutta toteutettiin eri vaiheissa. Torialueella on myös asfaltoituja osuuksia sekä fragmentaarinen, mukulakivetty osa. Kaupunginmuseo katsoo, että ne reitit, joissa nupukiveä ei käytetä, tulee sopeuttaa ulkoasultaan, kooltaan ja käsittelyltään nupukiveen kuten kaavaluonnos esittääkin. Myös torin halki kulkeva pintakoururakenne tulee säilyttää. Havis Amandan aukion kiveysaihe diagonaalikäytävien on peräisin 1880-luvulta ja se tulee edelleen säilyttää.

Suojelumerkintä sr-1 on annettu Suomenlinnan lauttapaviljongille ja sr-2 merkintä siltavahdin kopille. Havis Amandan patsas altaineen ja Kei-

9.12.2019

sarinnan kivi ovat merkitty s1 eli suojeltavana muistomerkkinä. Entinen satamaradan kääntösillan osa ja raidefragmenti on merkitty s2 -merkinnällä eli suojeltavana rakenteena. Kauppatorin rantoja reunustavat kivimuurit on merkitty suojeltava rantamuri -rajauksella. Suojelumerkinnät ovat asianmukaiset.

Uudisrakentamista esitetään Keisarinluodonlaiturille, jonne on sijoitettu hr-alue eli huoltorakennuksen rakennusala yksikerroksista rakennusta varten. Rakennuksen arkkitehtuuriin voidaan ottaa tarkemmin kantaa vasta rakennuslupavaiheessa. Kaavamääräyksissä kuitenkin sanotaan, että alueella rakentamisen tulee olla kaupunkikivullisesti ja arkkitehtonisesti korkeatasoista ja soveltua historialliseen ympäristöön.

Asemakaavaluonnoksessa on huomioitu 1640–1800-luvun alun kaupunkialue, muinaismuistolain tarkoittama kiinteä muinaisjäännös, rajaamalla se sm-alueeksi kaava-alueen pohjoispuoliskolle. Rajat sm-alueelle on otettu Museoviraston muinaisjäännösrekisteristä, joka ei tarpeeksi tarkka tässä kohdassa. Rajat kulkevat välillä turhan kaukana tai lähellä kaupungin silloista maa-alueesta.

Kiinteän muinaisjäännöksen rajauksessa ei ole huomioitu silloisella vesialueella sijainneita lukuisia 1600- ja 1700-lukujen meriaittoja ja laitureita, jotka kuuluvat muinaismuistolain piiriin. Laiturirakenteet ovat mahdollisesti voineet jäädä purkamatta maamassojen alle, kun Kauppatorin alue on täytetty 1800-luvun alussa. Sm-rajojen tarkastaminen on siten tarpeellista. Kaavamääräyksessä tulee olla tarkempi määräys kuten esimerkiksi: Muinaismuistolailailla (295/1963) rauhoitettu kiinteä muinaisjäännös. Kohteen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu kajoaminen on kielletty. Kohdetta koskevista suunnitelmista on pyydettävä museoviranomaisen lausunto.

Helsingin kaupunginmuseota on kuultu kaavan valmistelutyön aikana eikä sillä ole asemakaavan muutosluonnoksesta muuta huomautettavaa.

Lisätiedot

Johanna Björkman, tutkija, puhelin: +358 9 310 36473
johanna.bjorkman(a)hel.fi

Sari Saresto
kulttuuriympäristöpäällikkö